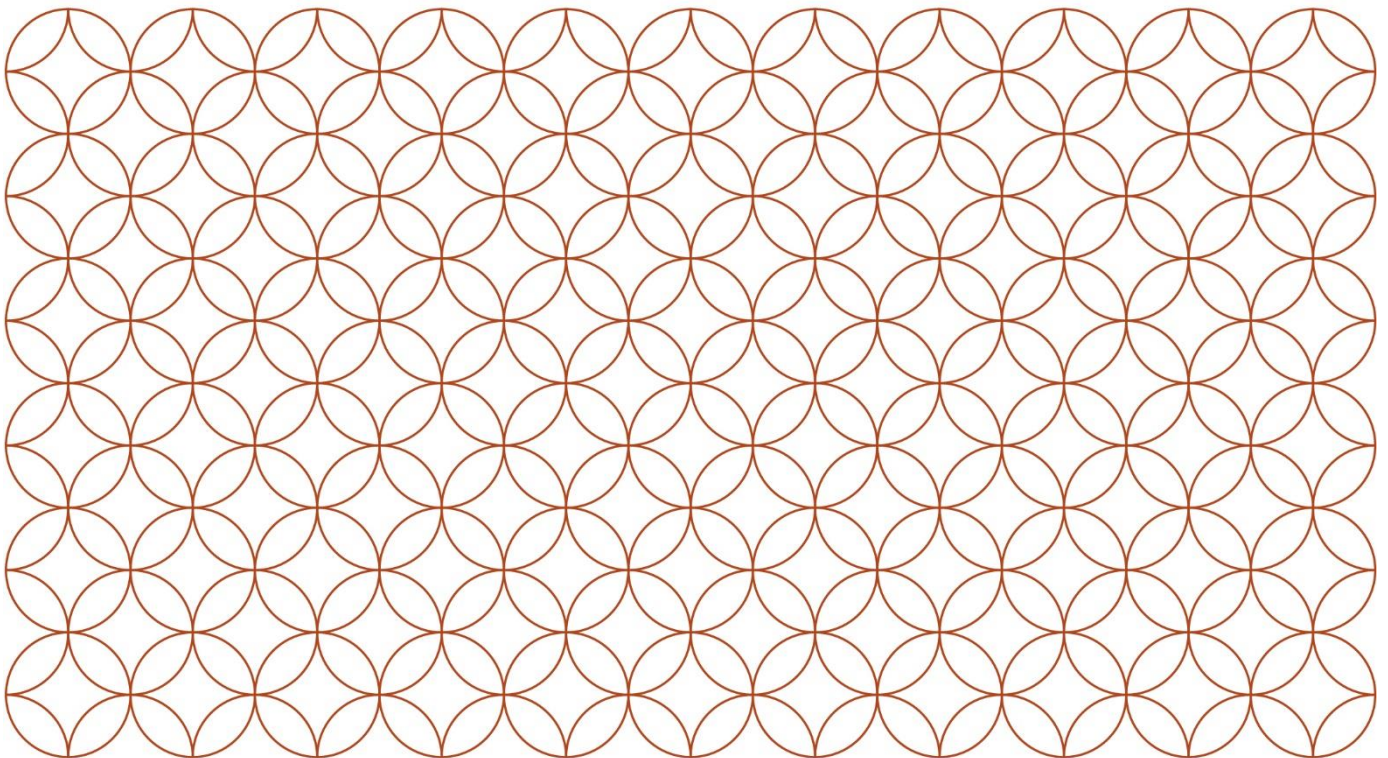

REDOVISNING AV
REGERINGSUPPDRAG

Stärkt systematiskt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck

Skolverket

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2023-11-21

Diarienummer: 2022:2242

Skolverket, Stockholm 2023

Innehåll

Sammanfattning	4
Uppdrag	5
Bakgrund	5
Hedersrelaterat våld och förtryck i läroplanerna	7
Uppföljning av aktiviteter 2022-2023.....	9
Utbildning med processtöd till rektorer och elevhälsans personal	9
Webbkurs om det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck	10
Behovsinventering av den kommunala vuxenutbildningen	11
Kunskapshöjande arbete inom förskolan.....	13
Kommunikationsinsatser.....	13
Övriga aktiviteter år 2023 och Skolverkets fortsatta arbete	14
Referenser	16

Sammanfattning

Skolverket har sedan år 2021 i uppdrag att stärka skolors systematiska arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.¹ Uppdraget är förlängt och ska delredovisas senast den 1 december, 2023 och slutredovisas senast den 2 december, 2025.²

Under år 2022 tog Skolverket fram stödmaterial och aktiviteter för att stödja skolors systematiska arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa har följts upp under 2023.

Några av resultaten sammanfattas här.

- Uppföljningarna av två utbildningar riktade till rektorer och personal inom elevhälsan inom grund- och gymnasieskolan samt motsvarande skolformer; visade att majoriteten av de som besvarade uppföljningarna är nöjda med innehållet. Ungefär hälften av dessa tycker att det bidragit till skolans utvecklingsarbete.
- Genom utvärderingarna synliggjordes att deltagarna upplever det svårt att bland annat organisera samordning med andra aktörer och myndigheter inom området.
- Genom uppföljningarna samt en målgruppsanalys av den kommunala vuxenutbildningens behov, framkom indikationer på att undervisande personal kan vara i behov av läromedel eller stödmaterial om hur hedersrelaterat våld och förtryck kan hanteras i undervisningen.
- Skolverket har följt upp besöksstatistik på Skolverket.se och kommunikationsinsatser för uppdraget. Uppföljningen visar att publikationen *”Hedersrelaterat våld och förtryck - skolans ansvar och möjligheter”*³ används regelbundet. Övriga stödmaterial på Skolverket.se besöktes i huvudsak när läroplansändringarna om hedersrelaterat våld och förtryck trädde i kraft år 2021 respektive när de började tillämpas i juli, år 2022. Besöksstatistiken till webbplatsen riktad till förskola visar på få besökare. En trolig förklaring till detta antas vara att förskolans behov av stöd i arbetet främst gäller när det finns oro för ett barn, och att man vänder sig till socialtjänsten för information eller stöd. Skolverket behöver dock undersöka detta vidare och se över hur myndigheten kan stödja förskolan i det främjande och förebyggande arbetet.

Skolverket avser att under kommande år arbeta för att möta upp de behov som framkommit genom uppföljningarna. Myndigheten kommer också undersöka hur Skolverkets stödmaterial och kompetensutveckling tydligare kan paketeras och riktas till dem som behöver det mest, samt se över hur det systematiska arbetet

¹ Regeringsbeslut 2020/I:4. Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Statens skolverk

² Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens skolverk
<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=23551>

³ Skolverket (rev 2021) *Hedersrelaterat våld och förtryck-skolans ansvar och möjligheter*

mot hedersrelaterat våld och förtryck kan samordnas med andra uppdrag för myndigheten, exempelvis uppdraget om demokratistärkande insatser.⁴

Uppdrag

I regleringsbrevet för år 2021 fick Skolverket i uppdrag att stärka skolors systematiska arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.⁵ Detta uppdrag förlängdes i regleringsbrevet 2022.⁶

Statens skolverk ska fortsatt stärka det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck inom skolväsendet, inklusive förskolan, med utgångspunkt i sin tidigare redovisning. Skolverket ska inom ramen för uppdraget genomföra kunskapshöjande insatser och ta fram stöd för olika personalgrupper inom skolan och förskolan, t.ex. rektorer, lärare och elevhälsan. Skolverket ska göra en uppföljning av de kunskapshöjande insatserna och stödet, bl.a. avseende antalet deltagande inom olika personalkategorier från kommuner och enskilda huvudmän, och i vilken utsträckning målet, att stärka det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck inom skolväsendet, har uppnåtts. Skolverket ska vid genomförande av uppdraget inhämta kunskaper och erfarenheter från Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland, Socialstyrelsen och andra relevanta aktörer. Uppdraget ska delredovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet med kopia till Arbetsmarknadsdepartementet) senast den 1 december 2023. Uppdraget ska slutredovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet med kopia till Arbetsmarknadsdepartementet) senast den 2 december 2025.

Utöver de medel som kom med det förlängda uppdraget, beslutade regeringen i juni år 2023 att skjuta till ytterligare medel om en miljon SEK.⁷

Bakgrund

När detta uppdrag kom till Skolverket år 2021 inhämtades kunskaper och erfarenheter från andra aktörer. Det nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck (sedan den 1 oktober 2022 Nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck), som Länsstyrelsen Östergötland sedan 2014 utvecklat på uppdrag av regeringen, bidrog till underlaget genom att peka på de behov de identifierat i sina rapporter och utvärderingar. Det handlade bland annat om att skolväsendet behövde få mer

⁴ Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens skolverk
<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=23551>

⁵ Regeringsbeslut 2020/I:4. Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Statens skolverk

⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens skolverk
<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=23551>

⁷ Ändring av regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende anslag 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder inom utgiftsområde 13 <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/Index?rbid=23749&version=EndastAndringar>

kunskap om vilka tecken på utsatthet som finns, för att därigenom kunna stärka det upptäckande arbetet. Det handlade också om att sprida kunskap om betydelsen av att utarbeta rutiner och handlingsplaner för hur skolans personal kan agera för att bedöma elevers behov av skydd eller stöd från samhället. Inom förskolans verksamhet belyste Nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck genom sina rapporter också vikten av att öka kunskapen om hur personal ska ta tillvara barns rättigheter, om och när vårdnadshavares önskemål strider emot dessa.⁸

Socialstyrelsen är en annan aktör som Skolverket haft samråd med i detta uppdrag. 2021 framförde Socialstyrelsen bland annat att de haft svårt att nå målgrupperna huvudman, rektor, elevhälsa och lärare med information och stöd. De bedömde också att det finns behov av kunskapshöjande insatser för målgrupperna. Inte minst gällande områden som anmälningsplikt, orosanmälan och samverkan mellan skola och socialtjänst. Jämställdhetsmyndigheten bidrog också med underlag i det inledande arbetet, och pekade på liknande utvecklingsområden som Socialstyrelsen.

Ett annat behov som framkom i beredningsarbetet var vetskapen om att det finns grupper i samhället som bedöms vara särskilt utsatta. Det gäller till exempel barn och unga vuxna med en intellektuell funktionsnedsättning, hbtqi-personer, konvertiter samt föräldrar som själva var omyndiga när de fick barn.⁹ Flera undersökningar visar att barn med funktionsnedsättning ofta är mer våldsutsatta och i högre grad än andra barn riskerar att fara illa.¹⁰ I Länsstyrelsen Östergötlands årsrapport för 2018¹¹ beskrivs barn och unga vuxna med en intellektuell funktionsnedsättning som en särskilt utsatt grupp när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck. Hbtqi-personer är också en särskilt sårbar grupp när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck.¹² I det förlängda uppdraget lutar sig Skolverket fortsatt mot denna kunskap, samt mot de erfarenheter som delas genom de olika myndighetsnätverk och myndighetsgemensamma uppdrag där Skolverket medverkar tillsammans med bland andra Jämställdhetsmyndigheten, Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, Polismyndigheten, Barnafrid och Myndigheten för civilsamhälles och ungdomsfrågor (Mucf).

Under år 2022 var Skolverket samverkande myndighet i Jämställdhetsmyndighetens arbete med rapporten Bortförda barn och unga¹³. I rapporten betonas vikten av att samhället, inte minst skolan, arbetar förebyggande mot hedersrelaterat våld och förtryck och slår larm när det finns oro. Skolverket har förstärkt båda dessa perspektiv i myndighetens befintliga stödmaterial på området. Skolverket har också deltagit i ett annat myndighetsgemensamt uppdrag,

⁸ Länsstyrelsen Östergötlands årsrapport 2019 Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2019.

⁹ Länsstyrelsen Östergötlands årsrapport 2018 *Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2018*.

¹⁰ Algood, C., Hong, J. S., Gouridine, R. M. & Williams, A. B. (Maltreatment of children with developmental disabilities: An ecological systems analysis. *Children and Youth Services Review*, Vol. 33, nr. 7, 2011: 1142–1148.

¹¹ Länsstyrelsen Östergötlands årsrapport 2018 *Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2018*.

¹² Arbetsmarknadsdepartementet *Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter*.

¹³ Jämställdhetsmyndigheten, *Bortförda barn och unga - delredovisning av uppdraget att kartlägga och sprida kunskap om erfarenheter av hedersförtryck samt annat våld och förtryck kopplat till utlandsvistelse (2022:25)*

arrangerat av Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck. Detta var en informationskampanj om arbetet mot hedersrelaterad brottslighet.¹⁴ Kampanjen delades i Skolverkets egna kanaler, såsom i nyhetsbrev och genom sociala medier.

Skolverket har flera både pågående - och i närtid avslutade uppdrag - som också angränsar till och berör skolors systematiska arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck, till exempel uppdraget om mäns våld mot kvinnor, uppdraget om tidiga, samordnade insatser samt uppdraget om skolans roll i det brottsförebyggande arbetet.¹⁵

Utöver detta finns frågan också med genom Skolverkets många stödmaterial och aktiviteter som adresserar skolväsendets värdegrundsarbete och övergripande ansvar för att främja demokratiska värden och mänskliga rättigheter.¹⁶

Hedersrelaterat våld och förtryck i läroplanerna

Hedersrelaterat våld och förtryck omnämns på flera platser i läroplanerna för grund- och gymnasieskolan samt motsvarande skolformer och i läroplanen för den kommunala vuxenutbildningen. I dessa läroplaners inledande delar anges till exempel att

”Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser”.¹⁷

”I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas”.¹⁸

”Den kommunala vuxenutbildningen ska kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck.”¹⁹

”Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola:²⁰ [...] har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.”²¹

¹⁴ Myndighetsgemensamt uppdrag om information och vägledning i arbetet mot hedersrelaterad brottslighet (A2020/02649/JÅM)

¹⁵ U2021/03103, U2022/01980, U2017/01236/GV, U2020/00363/S, Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Statens skolverk.

¹⁶ Skollagen (2010:800) Lpfö18, Lgr22, Lgra22, Lspec22, Gy11, SKOLFS 2013:148, Lvux12

¹⁷ SKOLFS 2021:5 bilagan s. 2, SKOLFS 2021:6 bilagan s. 2, SKOLFS 2010:255 bilagan s. 2, SKOLFS 2021:9 bilagan s. 2, SKOLFS 2013:148 bilagan s. 2 och SKOLFS 2021:10 bilagan s. 2.

¹⁸ SKOLFS 2021:5 bilagan s. 4, SKOLFS 2021:6 bilagan s. 4, SKOLFS 2010:255 bilagan s. 4, SKOLFS 2021:9 bilagan s. 4 och SKOLFS 2013:148 bilagan s. 4.

¹⁹ SKOLFS 2021:10 bilagan s. 4.

²⁰ I Läroplanen för gymnasieskolan (Lgy22) ”Det är även skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program eller annan nationellt fastställd utbildning med eget examensmål inom gymnasieskolan eller ett introduktionsprogram i den utsträckning det framgår av elevens individuella studieplan”. I Läroplanen för vuxenutbildningen (Lvux12): ”Det är vuxenutbildningens ansvar att varje elev som har slutfört studier inom vuxenutbildningen i den utsträckning som framgår av elevens individuella studieplan”.

²¹ SKOLFS 2021:5 bilagan s. 8, SKOLFS 2021:6 bilagan s. 8 och SKOLFS 2010:255 bilagan s. 8.

Läroplanernas formuleringar om sexualitet, samtycke och relationer är också viktiga i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. För grund- och gymnasieskolan samt motsvarande skolformer ska kunskapsområdet:

- främja elevernas hälsa och välbefinnande
- stärka förutsättningar att göra medvetna och självständiga val
- bidra till förståelse för egna och andras rättigheter
- förmedla betydelsen av samtycke
- kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck
- utveckla elevernas kritiska förhållningssätt till framställningar av hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi

I läroplanerna för grundskolan och motsvarande skolformer står det att eleverna ska få kännedom om hur de kan få hjälp om de känner sig otrygga i eller utanför skolan. Det står också att alla som arbetar i skolan ska utgå från ett normmedvetet förhållningssätt, vilket även står i gymnasieskolans och den anpassade gymnasieskolans läroplaner. I den kommunala vuxenutbildningens läroplan har det tillkommit ett stycke om sexualitet, samtycke, relationer och hälsa som betonar att utbildningen ska:

- bidra till förståelse för egna och andras rättigheter och möjligheter
- förmedla betydelsen av samtycke och respekt
- kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck

Jämställdhet är ett av de grundläggande värden som förskolan och skolan ska förmedla och som är inskrivet i samtliga skolformers läroplaner.²² Alla barn ska leva ett liv fritt från våld och förtryck och flickor och pojkar, kvinnor och män ska ha lika rättigheter och möjligheter. Arbetet med att motverka hedersrelaterat våld och förtryck är därmed tätt sammankopplat med förskolans och skolans jämställdhetsuppdrag.

²² SKOLFS 2021:5, SKOLFS 2021:6, SKOLFS 2010:255, SKOLFS 2021:9, SKOLFS 2013:148 och SKOLFS 2021:10.

Uppföljning av aktiviteter 2022–2023

Utbildning med processtöd till rektorer och elevhälsans personal

Under år 2021 och 2022 genomfördes en kompetensutvecklingsinsats i form av en digital utbildning med processtöd för att utveckla det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Innehållet baserades i hög utsträckning på Skolverkets publikation ”Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter”.²³ Målgrupper för utbildningen var rektorer och elevhälsopersonal i grund- och gymnasieskolor och motsvarande skolformer. Av de 220 personer som deltog fanns representation från 57 kommunala och fristående grund- och gymnasieskolor, inklusive den anpassade gymnasieskolan. Majoriteten av deltagarna uppgav att de arbetar i kommunal verksamhet i grundskolan.

Skolverket beviljade stimulansmedel om 50 000 kr per skola för deltagarna att använda för skolans utvecklingsarbete.

Utbildningen bestod av fyra digitala träffar under år 2021 och en frivillig uppföljande träff i maj 2022. Syftet med utbildningen var att öka kunskapen om vad hedersrelaterat våld och förtryck är, hur det kan yttra sig samt att erbjuda processtöd till deltagarna för att parallellt bedriva och utveckla det egna systematiska arbetet på skolan.

Programmet för träffarna har fokuserat på erfarenhetsutbyte mellan skolorna samt innehållit kunskapshöjande föreläsningar om bland annat:

- stöd och vägledning om systematiskt kvalitetsarbete
- processtöd utifrån systematiskt kvalitetsarbete
- att leva dubbelliv, kollektiva påtryckningar, oskuldsnormer, rädsla för sex utanför äktenskap och hur skolan kan upptäcka, bemöta och stödja utsatta elever
- barn- och tvångsäktenskap och elever som blir bortförda utomlands mot sin vilja
- samverkan mellan skola och socialtjänst och fokus på övergripande principer för framgångsrikt arbete med lärande exempel
- könsstämpning: upptäcka, bemöta och stödja utsatta elever
- samverkan med vårdnadshavare på mångkulturella skolor
- stöd och vägledning om stärkt föräldraskapsstöd
- juridiskt stöd gällande frågor om hedersrelaterat våld och förtryck.

²³ Skolverket (rev 2021) *Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter*

Vid utbildningens genomförande medverkade även Nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, Socialstyrelsen och andra relevanta aktörer.

Utbildningen följdes upp vid tre tillfällen.²⁴ Nästan 85 procent av de som svarade vid uppföljning I, tyckte att utbildningen givit dem användbara kunskaper för det fortsatta arbetet på skolan i ganska stor eller stor utsträckning. Då en stor del av utbildningen fokuserade på att skolorna skulle utveckla det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck på den egna skolan undersöktes också i vilken utsträckning deltagarna ansåg att de utvecklat det systematiska arbetet. På detta svarade drygt hälften av de som besvarade uppföljning III att processtödsutbildningen bidragit till att arbetet mot hedersrelaterat våld integrerats i det systematiska kvalitetsarbetet, i ganska eller mycket stor utsträckning.

Svarsfrekvensen vid de olika uppföljningstillfällena var generellt sett låg. Det är därför svårt att dra generella slutsatser av resultatet. Resultaten säger endast något om vad de individer som besvarade uppföljningarna tyckte om utbildningen.

Genom uppföljningarna framkom indikationer på att det kan finnas behov av stödmaterial som lyfter hur hedersrelaterat våld och förtryck kan uppmärksammas inom ramen för undervisningen.

Under genomförandet av utbildningen uppmärksammades Skolverket på att det kan finnas skillnader mellan bestämmelserna om offentlighet och sekretess för offentliga skolhuvudmän respektive tystnadsplikt för enskilda skolhuvudmän. Dessa skillnader kunde möjligen ge olika förutsättningar för skolor med offentliga respektive enskilda huvudmän att lämna ut skyddade uppgifter till socialtjänsten beträffande elever över 18 år. Frågan behövde dock analyseras närmare för att kunna besvaras.

Skolverket har under 2023 genomfört en sådan analys, bland med anledning av remissyttrande över utredningen Samhället mot skolattacker (SOU 2023:28). Skolverket bedömde sammanfattningsvis, i likhet med utredningen, att tystnadsplikten i princip är densamma inom såväl offentligt som enskilt bedrivna verksamheter inom skolväsendet.²⁵

Webbkurs om det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Skolverket lanserade i januari 2022 en webbkurs till stöd för skolors systematiska arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Webbkursen bygger på publikationen *”Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter”* och utbildningen med processtöd som beskrivits ovan. Målgruppen för kursen är personal från skolledning och elevhälsa inom grund- och

²⁴Uppföljning av processtödsutbildning med syfte att stärka ett systematiskt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck (2023:2857)

²⁵ Skolverket (2023) *Yttrande över delbetänkandet SOU 2023:28 Samhället mot skolattacker* (2023:1844).

gymnasieskolan samt motsvarande skolformer och utbildningen tar cirka 10 timmar att genomföra.

Webbkursen innehåller fyra avsnitt samt en referensdel, med hänvisning till bland annat relevanta forskningsrapporter och facklitteratur. I webbkursen får deltagarna stegvis handledning i arbetet med att upprätta ett systematiskt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck, samtidigt som innehållet berör ett främjande, förebyggande och åtgärdande arbete med huvudfokus på det främjande och förebyggande. Flera olika medietyper används i kursen för att innehållet ska upplevas varierat och tillgängligt. Det finns också frågor och fiktiva fallbeskrivningar som erbjuder underlag för reflektion och samtal. Referensdelen syftar till att ge vägledning till vidare fördjupning utifrån behov som uppmärksammats under kursens genomförande.

I slutet av september 2023 hade ca 2000 personer lagt till kursen i sin kurskatalog på Skolverkets utbildningsplattform.²⁶ Av dessa har 946 genomfört hela eller delar av kursen, och 440 hämtat ut kursbevis. Deltagarna visar störst intresse för kursens två första, breda avsnitt, som handlar om kartläggning av skolans förutsättningar och beredskap, om undervisningen och om tillitsfulla relationer med elever och vårdnadshavare. Något färre tar del av delarna om analys, planering av utvecklingsarbete och organisering av samverkan, samt delarna om uppföljning av utvecklingsarbetet, att göra orosanmälan, och skolans juridiska ansvar. Att många lämnar kursen utan att fullfölja den kan bero på att andra professioner än de som arbetar i ledningsfunktion anmäler sig, men avslutar när de inser att fokus för innehållet är det systematiska arbetet med frågan. Kursen är också omfattande, vilket kan innebära att alla inte har förutsättningar att genomföra den i sin helhet.

Kursens utvärdering har besvarats av 426 personer. Av den framkommer att 62 procent anser att kursen i mycket hög grad eller ganska hög grad motsvarat deras förväntningar. 64 procent anser att kursen i mycket hög grad eller ganska hög grad varit givande, och 59 procent att kursen i mycket hög grad eller ganska hög grad givit användbara kunskaper för fortsatt arbete.

Några av de som besvarat utvärderingen uppger att de arbetar som lärare och att de önskar mer stöd för hur hedersrelaterat våld och förtryck kan hanteras inom ramen för undervisningen. Även om webbkursen inte vänder sig till lärare, ser Skolverket att detta är ett uttryck för ett behov som myndigheten behöver undersöka närmare för att kunna möta.

Behovsinventering av den kommunala vuxenutbildningen

I förberedelsearbetet år 2021 framkom att det saknades tillräcklig kunskap om vilket stöd som den kommunala vuxenutbildningen behövde för det systematiska

²⁶ Skolverkets utbildningsplattform: <https://utbildningar.skolverket.se>

arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det fanns indikationer på att den stora variationen inom skolformen troligen kunde innebära att stödbehoven kan variera mellan de olika skolformsdelarna.

Med anledning av detta genomförde Skolverket år 2022 en målgruppsanalys inom den kommunala vuxenutbildningen. Målgruppsanalysen finns med som bilaga till denna redovisning.²⁷ Studien genomfördes genom fokusgruppsintervjuer med företrädare för sex huvudmän inom den kommunala vuxenutbildningen. Urvalet av huvudmän genomfördes genom ett strategiskt urval utifrån storlek och organisation (egen regi respektive entreprenad).

Sammanfattningsvis visade analysen följande:

- Stödmaterial som tas fram för den kommunala vuxenutbildningen bör utgå från Skolverkets tidigare stödmaterial riktat till grund- och gymnasieskolan.
- Stödmaterialen bör förtydliga den kommunala vuxenutbildningens ansvar att förebygga, upptäcka och agera på utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck.
- Skolverket bör använda sig av sitt arbete med svåra frågor i ett stödmaterial kring hedersrelaterat våld och förtryck.
- Ett stödmaterial bör innehålla lärandeexempel för hur man kan organisera ett systematiskt arbetssätt för att upptäcka och agera på utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck.
- Stödet bör öka den kommunala vuxenutbildningens kompetens att upptäcka signaler på utsatthet.
- Stödet bör innefatta praktiska exempel på både undervisningssituationer, signaler på utsatthet och hur man agerar vid utsatthet.
- Stödet bör belysa kuratorers roll i arbetet med utsatta elever.²⁸

Stödmaterial utvecklat för den kommunala vuxenutbildningen

Mot bakgrund av resultatet av målgruppsanalysen har Skolverket utformat stöd till den kommunala vuxenutbildningen. Materialet på Skolverket.se innehåller bland annat webbtex, diskussionsunderlag och en podd med lärande exempel. Det finns också hänvisningar till material med exempel på hur svåra frågor kan hanteras i undervisningen.

I slutet av år 2022 genomförde Skolverket ett webinarium om hedersrelaterat våld och förtryck riktat till anställda inom den kommunala vuxenutbildningen. Även detta utformades för att svara mot behoven som framkom i målgruppsanalysen. Det var 230 personer som deltog i webinariet. Hälften av de

²⁷ Skolverket (2022) *Den kommunala vuxenutbildningens behov av stöd i sitt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck*

²⁸ Enligt 2 kap. 25–26 §§ skollagen (2010:800) behöver en huvudman för kommunal vuxenutbildning inte anordna elevhälsa, men är fri att göra det.

medverkande besvarade en utvärdering om webinariets innehåll och utformning. Majoriteten uppgav att de var lärare, anställda hos kommunal huvudman inom kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (SFI). Hälften av dessa tyckte att webinariet var givande och att det bidrog till fördjupande kunskaper. Cirka hälften uppgav att de kände till Skolverkets stödmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck på Skolverket.se, men majoriteten uppgav att de inte använt sig av materialet. Dock visar uppföljningen av besöksstatistik att fler besökte materialet efter detta webinarium. Några uppgav att de tidigare använt Skolverkets material, bland annat webbkursen riktad till grund- och gymnasieskolan, om skolors arbete för att stärka det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Kunskapshöjande arbete inom förskolan

I förberedelsearbetet år 2021 framkom att det inom förskolan bland annat fanns behov av en ökad förståelse för vad hedersrelaterat våld och förtryck innebär, vilka tecken som finns på utsatthet och hur förskolan ska agera vid misstanke om att barn riskerar att fara illa. För detta finns ett webbaserat kunskapsstöd riktad till förskolan som består av webbtext om förskolans ansvar enligt lagar och andra styrdokument, jämställdhets- och barnrättsperspektiv som skrivs fram i förskolans läroplan. Till webbtextern finns också diskussionsfrågor och en podd bestående av samtal mellan två kommuner som har ett pågående utvecklingsarbete inom detta område.

Vid uppföljningen av detta material visar besöksstatistik att endast ett fåtal har tagit del av innehållet riktad till förskolan. Det är inte klarlagt vad detta beror på, men en trolig anledning kan vara att man inom förskolan antas vända sig direkt till socialtjänsten med sina frågor eller funderingar, om och när oro väcks över ett barns familjesituation. Detta antagande lyfter också Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, som förklaring på varför få representanter från förskolan kontaktar dem.²⁹ Skolverket behöver undersöka vidare hur förskolans behov av stödmaterial från Skolverket på området ser ut, samt hur det kan riktas och paketeras för att också upplevas relevant inom förskolans verksamhet.

Kommunikationsinsatser

Skolverket har kontinuerligt via myndighetens nyhetsbrev delat information om de material och aktiviteter som Skolverket erbjuder för det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Myndigheten har haft en informationskampanj med budskapet ”Se mig!” som har fungerat som skyltfönster för att sprida information om Skolverkets olika stöd för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Informationen har spridits via

²⁹ Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck (2022) Årlig redovisning av verksamheten 2022 [Rapport 2023:5 Årlig redovisning av verksamheten 2022 – Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck \(lansstyrelsen.se\)](#)

Skolverkets nyhetsbrev samt genom de sociala kanalerna LinkedIn, Facebook och Instagram.

Skolverket har följt upp kommunikationsinsatserna och engagemanget för inlägg i de olika sociala kanalerna genom att mäta antal besökare till webbplatserna för stödmaterial och antal anmälda till de olika utbildningarna.

Statistiken visar att störst antal delningar av informationen och besök på Skolverket.se, skedde i direkt anslutning till att läroplansändringarna var nya för skolväsendet. Det märktes också en ökning av besök på webbsidorna, i samband med marknadsföring till exempel av Skolverkets webbkurs om det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, samt i samband med det webinarium som anordnades för den kommunala vuxenutbildningen under år 2022.

Skolverkets publikation ”*Hedersrelaterat våld och förtryck - skolans ansvar och möjligheter*”³⁰ har i sig inte varit föremål för marknadsföring det senaste året eftersom den inte är ny. Trots detta har den ett jämnt antal nedladdningar per år, sedan den först publicerades år 2010. Sedan mars år 2022, har publikationen laddats ner 2 517 gånger. I jämförelse med Skolverkets övriga publikationer anses detta vara ett högt antal nedladdningar.

Det är en utmaning för Skolverket att nå ut med information om de många stödmaterial och kompetensutvecklingsinsatser som Skolverket tar fram och erbjuder. Inom detta uppdrag kommer myndigheten se över hur information om stödmaterial och kompetensutveckling kan spridas på fler och andra sätt än i nyhetsbrev och sociala medier, till exempel i olika forum och sammanhang där Skolverket möter skolväsendet.

Övriga aktiviteter år 2023 och Skolverkets fortsatta arbete

Övrig aktivitet 2023

I november 2023 anordnar Skolverket två webinarier. Det ena riktar sig till skolchefer och huvudmän och fokuserar huvudmannens ansvar för skolors systematiska arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det andra webinariet vänder sig till lärare och annan skolpersonal och riktar fokus mot undervisningsnära perspektiv på arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Ett syfte med webinarierna är att komplettera de mer omfattande stöd som finns på området, med ett mer kortfattat innehåll. Att erbjuda olika och flexibla stöd är en

³⁰ Skolverket (rev 2021) *Hedersrelaterat våld och förtryck-skolans ansvar och möjligheter*

del i Skolverkets övergripande strävan att möta skolväsendets olika förutsättningar.

Vid tidpunkten för denna redovisning har webinarier ännu inte genomförts. Det går därför inte att säga något om deltagarantal eller hur webinarier togs emot. Skolverket planerar att inventera ytterligare behov av stöd i samband med dessa webinarier och kommer även att följa upp webinarier.

Sammanfattning av uppföljning och fortsatt arbete

Skolverket ser positivt på att skolväsendet i relativt hög utsträckning använder myndighetens publikation *"Hedersrelaterat våld och förtryck - skolans ansvar och möjligheter"*. Den innehåller mycket information om hur skolan kan utveckla det systematiska arbetet för området. Det är denna publikations innehåll som ligger till grund för de övriga material och fortbildningar som Skolverket utvecklat inom uppdraget.

När det gäller uppföljningarna av de två fortbildningarna går det att finna både positiva och lite mer problematiska resultat. Deltagarna är relativt nöjda med innehållet och lite fler än hälften av de som svarat på uppföljningarna av processutbildningen tycker att kunskaperna bidragit till förbättrad systematik i arbetet på den egna skolan. Det är glädjande att innehållet är uppskattat, även om myndigheten gärna hade sett att fler hade återkopplat att fortbildningarna varit gynnsamma för deras utvecklingsarbete. Skolverket kommer att se över hur det går att ge kompletterande stöd som svarar mot de behov som verkar finnas. Skolverket ser också genom uppföljningarna att det fortsatt verkar finnas utmaningar för skolorna i att omsätta arbetet i praktiken, till exempel när det gäller samverkan mellan skolan och andra myndigheter. En del av detta resultat tror Skolverket ligger i frågans natur. Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck är komplext. Skolverket kommer dock att se över hur myndighetens stöd bättre kan möta de behov som finns.

För att fler ska ta del av Skolverkets stödmaterial och fortbildningar ska myndigheten se över hur information kan spridas i samband med de aktiviteter som planeras för år 2024 och 2025 och i andra sammanhang där myndigheten möter målgrupperna.

När det gäller förskolans arbete behöver Skolverket undersöka vidare vilka behov som finns för att se till att det stöd som myndigheten erbjuder upplevs som relevant för förskolans verksamhet.

Genom uppföljningarna framkom att det finns behov av innehåll med mer undervisningsnära perspektiv, något som myndigheten avser att undersöka närmare och möta upp i det fortsatta uppdraget.

Myndigheten planerar för att under år 2024 och 2025 följa upp hur de nya läroplansskrivningarna om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer tillämpas i skolan. I detta sammanhang kan hedersrelaterat våld och förtryck och hur det synliggörs i undervisningen ingå. Myndigheten kommer också att bistå

Skolinspektionen i deras av regeringen aviserade uppdrag om kvalitetsgranskning av skolors arbete med kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.³¹

Skolväsendets ansvar för att verka för barns och elevers trygghet, välbefinnande och mänskliga och demokratiska rättigheter är brett. Hedersrelaterat våld och förtryck ska i likhet med till exempel kränkande behandling och diskriminering motverkas i skolan. När skolan samordnar och integrerar närliggande arbetsområden med varandra och organiserar ett systematiskt arbete för dessa, kan det möjliggöra ett effektivare arbete inom skolväsendet. Skolverket ser att andra uppdrag till myndigheten, till exempel uppdraget Demokratistärkande insatser för att motverka antisemitism och andra former av rasism kan bidra till att tydliggöra ett sådant arbetssätt.³²

Referenser

Algood, C., Hong, J. S., Gourdine, R. M. & Williams, A. B. (Maltreatment of children with developmental disabilities: An ecological systems analysis. *Children and Youth Services Review*, Vol. 33, nr. 7, 2011: 1142–1148. DOI: 10.1016/j.chilyouth.2011.02.003

Jämställdhetsmyndighetens rapport *Förebyggande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck Riktat till pojkar och unga män i Sverige – utvärderingsforskning och praktik (2021:73)*. Göteborg, 2021.

Jämställdhetsmyndigheten *Bortförda barn och unga. Delredovisning av uppdraget att kartlägga och sprida kunskap om erfarenheter av hedersförtryck samt annat våld och förtryck kopplat till utlandsvistelse. (2022:25)*. Göteborg, 2022.

Länsstyrelsen Östergötlands årsrapport 2018 *Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2018*. Linköping: Länsstyrelsen Östergötland, 2019.
<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2780e61716999f26bcfb389/1554117330900/2019-arsrapport-hrv.pdf>

Länsstyrelsen Östergötlands årsrapport 2019 *Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2019*. Linköping: Länsstyrelsen Östergötland, 2020.

Nationellt centrum för kvinnofrids rapport *Våld mot hbtq-personer – en forsknings- och kunskapsöversikt*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet, 2018.

³¹ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Statens skolinspektion
<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/Index?rbId=23899>

³² Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens skolverk
<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=23551>

https://www.nck.uu.se/digitalAssets/570/c_570652-l_3-k_vald-mot-hbtq-personer---en-forsknings--och-kunskapsoversikt_nck-rapport_2018_1.pdf.

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtrycks årsrapport 2022 - *verksamheten under 2022*. Linköping: Länsstyrelsen Östergötland, 2023.

Regeringen, *Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet, 2021.

<https://www.regeringen.se/498e47/contentassets/c0a4e8a8450a4d59aa9c973e3e528c28/handlingsplan-for-hbtqi-personers-lika-rattigheter-och-mojligheter-webb.pdf>

Regeringsbeslutet 2020/I:4 *Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Statens skolverk*.

Regeringsbeslutet 2022/II:1 *Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens skolverk*.

Regeringsbeslutet 2023/ II:2 *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Statens skolinspektion*.

Regeringsbeslutet 2023/II:3 *Regleringsbrev för budgetår avseende Statens skolverk*.

Regeringsbeslutet 2023/II:5 *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende anslag 3:1. Särskilda jämställdhetsåtgärder inom utgiftsområde 13*.

SKOLFS 2021:5 *Förordningen om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*.

SKOLFS 2021:6 *Förordningen om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall*.

SKOLFS 2021:7 *Förordningen om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall*.

SKOLFS 2021:8 *Förordningen om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för anpassad grundskola*.

SKOLFS 2021:9 *Förordningen om ändring i förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan*.

SKOLFS 2021:10 *Förordningen om ändring i förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för den kommunala vuxenutbildningen*.

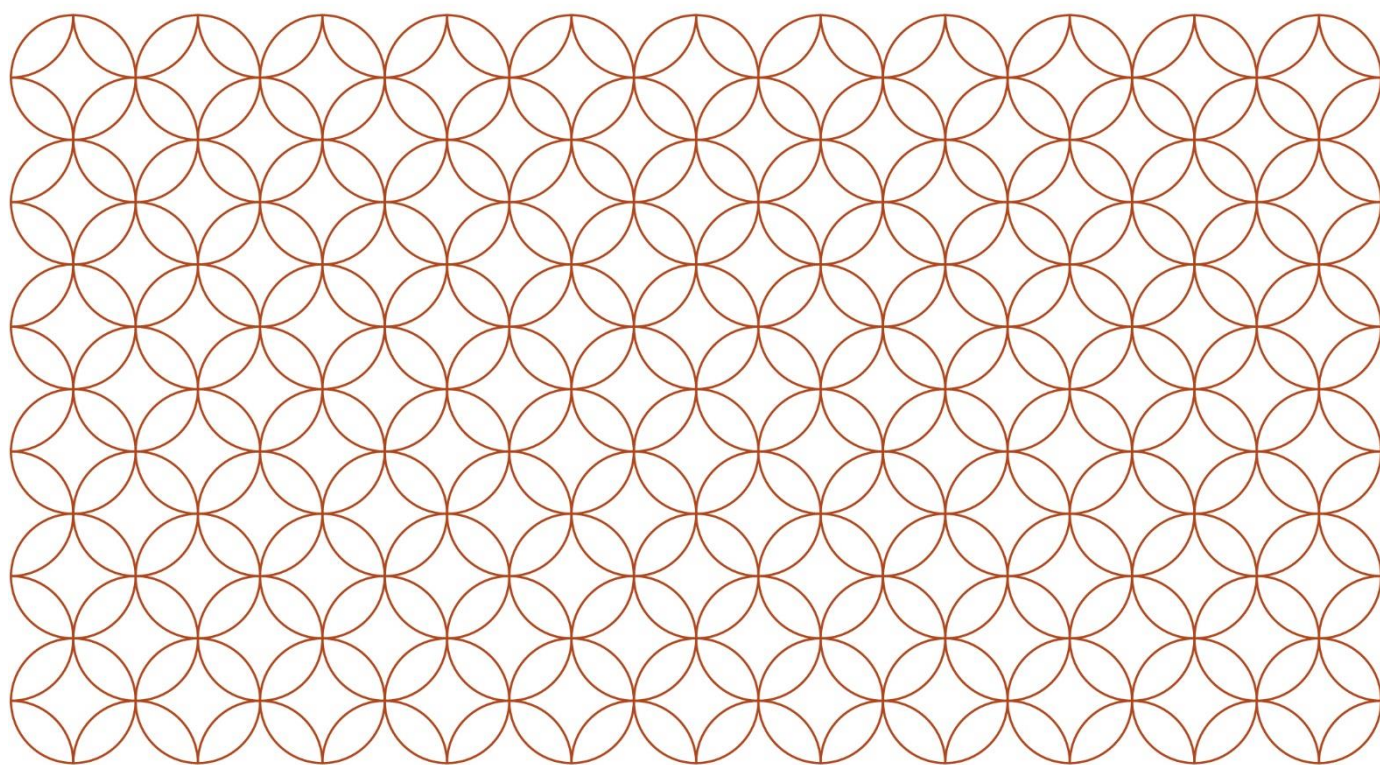
SKOLFS 2021:11 *Förordningen om ändring i förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för anpassad gymnasieskola*.

Skolverket *Den kommunala vuxenutbildningens behov av stöd i sitt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck*, (2022:2).

Skolverket *Hedersrelaterat våld och förtryck - skolans ansvar och möjligheter*, Stockholm, 2021.

Skolverket *Uppföljning av processtödsutbildning med syfte att stärka ett systematiskt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck* (2023:2857).

Skolverket *Yttrande över delbetänkandet SOU 2023:28 Samhället mot skolattacker* (2023:1844).

Skolverket

www.skolverket.se